

Josef Vařeka – chemik v univerzitní geobotanice

Ani nevíme, jak se to přihodilo, a Ing. Josefu Vařekovi bylo v březnu 2013 osmdesát. To se sice lidem stává, jenže tenhle příběh se vymyká hned v několika ohledech. Ani náš protagonista, ani členové znovu se rodícího týmu na geobotanickém oddělení katedry botaniky Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze po r. 1989 netušili, že správcem základní laboratoře oddělení se na víc než 20 let stane chemický praktik s odborností na neželezné kovy a technologie uranového průmyslu, že se bude podílet i na terénních botanicko-ekologických exkurzích a na publikovaných výstupech ze studentských prací a že po celé této životní etapě bude i s 8 vnučkami od svých dvou synů stále svěží a platný při spravování laboratorní agendy na univerzitě. Ostatně fotografie v Praze po r. 2011 pořizovaná na alpinu Botanické zahrady Na Slupi je výmluvným dokladem.

Vezměme to však po pořádku. Rodištěm J. Vařeky je malá obec Moravské Málkovic v okrese Vyškov na rozhraní Hané a Slovácka. Rodina nepatřila k bohatým, ba právě naopak, což ovlivnilo Josefův celoživotní názor na svět s kritickým pohledem na bezpracné zbohatlictví a velkohubost provázející elitářství ve smyslu povýšenečtví. Absolvoval gymnázium ve Vyškově s maturitou v r. 1952 a poté vystudoval Vysokou školu chemicko-technologickou v Praze se specializací organická chemie (1952–57). Podle dobových, resp. režimních „zvyklostí“ dostal umístěnku do Moravských chemických závodů v Ostravě, kde pracoval v oddělení výroby kyseliny dusičné a dusíkatých hnojiv. Zhruba po třech letech přešel do Vítkovických železáren Ostrava, do závodu zpracovávajícího lateritickou železoničkovou rudu. Roku 1962 přišla nabídka z Výzkumného ústavu

kovů v Panenských Břežanech (Praha – východ) na pokračování v oboru. Nedlouho poté (1964) následovalo pozvání Státního geologického úřadu na práci do zahraničí, konkrétně na Kubu, do jednoho z největších světových podniků pro výrobu niklu amoniakálním loužením, kde pak pracoval jako hlavní technolog výzkumného oddělení. Po návratu z Kuby v r. 1969 působil krátce na generálním ředitelství Kovohutě Praha a r. 1972 přešel do výzkumu Vývojového závodu uranového průmyslu – do nově se tvořícího Ústavu jaderných paliv se sídlem na Zbraslavi. V letech 1972–80 byl vedoucím oddělení chemické technologie a věnoval se problému zpracování zirkonové rudy. V období 1981–90 v této funkci vedl tým přibližně 20 kolegů ve spolupráci s katedrou jaderné chemie Fakulty jaderného inženýrství ČVUT (byl řešitelem státního úkolu Separace izotopů uranu na iontoměničích pro předpokládanou výrobu jaderného paliva).

V r. 1992, kdy se začaly stavět na nohy ty z univerzitních oborů, které byly z různých důvodů předtím víc než jiné personálně i finančně ochuzené, přála neuvěřitelná náhoda tomu, že se J. Vařeka stal zaměstnancem pražské geobotaniky. Inzerát pověšený mimo jiné „do průvanu“ na vstupní brance do Botanické zahrady v Benátské 2, kde sídlí katedra botaniky, nezůstal nepovšimnut, a tak mohli čerstvě rehabilitovaní pedagogové katedry prof. Jan Jeník (vedoucí) a doc. Jarmila Kubíková přijmout muže ve zralém věku (jak známo, riziková odvětví uranového průmyslu umožňovala odchod do důchodu při snížené věkové hranici, což byl i případ našeho oslavence, který se ovšem v té době necítil ani trochu „na odpočinek“). Nový

začátek odstartoval místem laboranta oddělení geobotaniky a pokračoval odborným asistentstvím, kdy se stal pravou rukou vyučujících ve stěžejním cvičení oboru, tzv. geobotanickém praktiku, dnes přejmenovaném na kurz ekologických metod. Takto lapidární popis práce však ani zdaleka nemůže postihnout roli Josefa v chodu celého oddělení – stal se duší a možno říci i hybatelem všeho, co souvisí s organizací práce studentské komunity na oddělení. Postupné zařizování technického zázemí a uvádění do chodu analytických procedur, což bylo provázené přísným okem nad uživateli inovovaných laboratorních prostor – to si jistě mnozí absolventi odtud odnesli jako vklad do života. Navzdory nekonečnému boji se studentským nepořádkem v okolí digestoří, kultivačních prostor a v pracovních posluchačů se Josef Vařeka myslím nikdy oněm „vychovaným“ nezprotivil, protože jeho kárávý tón byl vždycky zároveň skoro omluvný. Kvalifikovaným zaváděním nových analytických metod při zpracování půdy, toxických substrátů nebo biomasy a organického opadu významně přispěl ke vstřípení nejen elementárních návyků při pohybu v laboratorním prostředí, ale u pokročilejších také k nezávislosti na slepé víře ve správnost údajů o vzorcích dodaných na objednávku analytickou firmou a zaplacených z grantu. Coby správce geobotanické laboratoře za ni vždy bojoval a při sníženém úvazku to činí dodnes.

Josef – s fyzickou výbavou zkušeného turisty – ovšem také vydatně pomáhal při přípravě a realizaci letních exkurzí spojených s výukou vegetace střední Evropy, např. do rakouských Alp, do Karpat na Slovensko, na Podkarpatskou Rus, do Rumunska, na Balkán nebo k Baltu. Velmi efektivně participoval na tradičním geobotanickém cvičení – kurzu zimní ekologie – zejména při aranžmá a obsluze meteorologických a jiných zařízení, instalovaných a využívaných k získání naměřených hodnot různých proměnných při změnách prostředí, často v tvrdých terénních podmínkách. Díky svému účinnému podílu na sběru kvalitních a občas unikátních dat se stal spoluautorem publikačních výstupů z některých projektů uvedeného typu, ačkoli ve své pozici nepodléhal hodnocení za ně.

Josef Vařeka dlouhá léta přispívá k dobré atmosféře a pohodě v komunitě geobotanického oddělení na pražské fakultní přírodovědě, byl a je oporou mladým, prakticky i radou v „kutilské“ oblasti, oplýval technickou kreativitou a spoluvymýšlel ta nejhodnější řešení pro experimenty v terénu i v laboratoři. Dosud vždy byl po slední instancí v opravě čehokoli. Pokud se nyní rozhodne skutečně odejít na bohatě zasloužený odpočinek, přejme mu trvalou dispozici k dalšímu rozvíjení zájmu o přírodu, ať už v podobě jeho oblíbeného zahrádkářství a chataření nebo turistiky. A pevně zdraví!

1 Josef Vařeka mezi kvetoucími koniklecí na alpinu Botanické zahrady Na Slupi, Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze, v r. 2011. Foto Z. Heilková

